

УДК 373.2.035:172.15(477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Філімонова Тетяна, кандидатка педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової та дошкільної освіти, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського.

ORCID 0000-0002-6722-6333

E-mail: tatiana.filimonova15@gmail.com

У статті висвітлено проблему патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано нормативно-правові документи з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Розкрито поняття «патріотизм» і «патріотичне виховання». З'ясовано, що проблема виховання патріотизму є надзвичайно складною через свою інтегративну функцію і тому однаково значуща для всіх ступенів виховання, починаючи з дошкільного. Патріотичні почуття не виникають самі по собі, вони є результатом тривалого виховного впливу на людину.

Ключові слова: патріот, патріотизм, патріотичне виховання, дошкільний вік, старший дошкільний вік, громадянин, Батьківщина, Концепція національно-патріотичного виховання.

**THEORETICAL FOUNDATIONS OF PATRIOTIC EDUCATION
OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE**

Filimonova Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Primary School and Pre-school Education Department, V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv.

ORCID 0000-0002-6722-6333

E-mail: tatiana.filimonova15@gmail.com

The article highlights the problem of patriotic upbringing of older preschool children. The regulatory and legal documents on patriotic education of older preschool children were analyzed. The concepts of «patriotism» and «patriotic education» are revealed.

It has been found that the problem of patriotism education is extremely complex due to its integrative function and is therefore equally significant for all levels of education, starting with preschool. Patriotic feelings do not arise by themselves, they are the result of long-term educational influence on a person.

The national-patriotic upbringing of children is by its very nature a very complex process that requires educators to be equipped with appropriate methodological tools, to be aware of the necessity and importance of such work with children of older preschool age.

Personality formation in a preschool educational institution should be aimed at the development of patriotism - love and respect, first of all, for one's family, educational institution, city, state. And the problem is that a child of preschool age has a superficial understanding of the concept of «patriotism». Therefore, the task of a modern preschool institution is to educate a patriotic citizen capable of building a sovereign Ukraine, a creative personality with a high level of intellectual and spiritual development.

Under such conditions, the preschool education institution becomes an important link in the formation of conscious, active and highly moral citizens of the Ukrainian state, a place of emotional and psychological safety and mental reassurance of the preschool child's personality, constructive

cooperation and mutual understanding. understanding, connection, in which national consciousness, social maturity and social responsibility for the fate of the Motherland, for its role in the national and cultural revival of Ukraine, its flowering, are born.

Keywords: patriot, patriotism, patriotic education, preschool age, senior preschool age, citizen, Motherland, Concept of national and patriotic education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку українського суспільства держава надає особливого значення важливості збереження громадянської ідентичності та розвитку патріотичної свідомості українців. У цьому контексті особливого значення сьогодні набуває питання формування основ патріотичної культури у підростаючого покоління. Цей факт підтверджують як уже реалізовані, так і прийняті державні програми виховання патріотизму.

Загальновідомо, що патріотичне виховання – складний, довготривалий процес, який здійснюється з раннього дошкільного віку і продовжується протягом усього життя. Тому є нагальна необхідність підвищення значення патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти [5].

У старшому дошкільному віці у дитини активно формується орієнтація на культурні цінності, духовно-етичні основи особистості дитини, розвиток механізмів адаптації в соціумі, процес національно-культурної самоідентифікації та усвідомлення свого місця в навколишньому світі. Крім того, цей віковий період вважається найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину [2].

Законом України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 року № 2628-III визначено, що одним із важливих завдань освіти є виховання у дітей любові до України, поваги до звичаїв і народних традицій, державної, регіональної мови чи мови меншин та виховувати шанобливе ставлення до родинних, національних цінностей українського народу та інших націй і народів, свідоме ставлення до себе, свого оточення та довкілля [9].

Зазначимо, що відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527, національно-патріотичне виховання дітей і молоді – це комплексна, систематична і цілеспрямована діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, навчальних закладів, сім'ї, громадських і благодійних організацій, релігійних організацій та інших інституцій щодо формування у них високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турбота про добробут власного народу, готовність виконувати громадянські та конституційні обов'язки молодого покоління щодо захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної та соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави і нації [15].

Крім того, освітній напрям «Дитина в соціумі» Базового компонента дошкільної освіти визначає соціально-громадську компетентність дитини дошкільного віку як здатність дитини виявляти повагу та любов до Батьківщини [7].

У свою чергу, результатом формування вважається ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших людей, а також сформованість уявлення про правила і способи поведінки з членами сім'ї та іншими людьми. соціально-громадянської компетентності. Однією зі складових результату формування соціально-громадянської

компетентності є також ціннісне ставлення та повага до культурної спадщини українського народу та представників різних національностей і культур.

Сформованість емоційно-оцінного ставлення дитини дошкільного віку проявляється в її інтересі до національних культурних цінностей свого народу та інших культур. Цікавиться культурою українського народу, його досвідом та історичним минулим, традиціями та звичаями.

Отже, зміст Базового компонента дошкільної освіти та основні чинні освітні програми передбачають організацію, починаючи з молодшого дошкільного віку, комплексної та систематичної роботи з національно-патріотичного виховання дітей, спрямованої на виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до неї родини, поваги до рідної мови, національних цінностей українського народу, народних традицій і звичаїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихованню патріотизму у дітей та підлітків першочергове значення надавали відомі класики педагогічної науки: Г. Ващенко, О. Духнович, С. Русова, І. Огієнко, Ю. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Так, зокрема, питання патріотичного виховання дітей сьогодні є предметом дослідження І. Бега, О. Безверхого, М. Боришевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Н. Косаревої, Л. Крицької, С. Паршука, І. Підласого, В. Поплужного, О. Сухомлинської, С. Тесленка та ін.

Сутність патріотизму, психолого-педагогічні та вікові особливості формування патріотичних почуттів з точки зору сучасності конкретизовано в працях А. Авраменка, О. Киричука, В. Котило та І. Марієнка, в яких йдеться про з патріотизмом як життєвою позицією особистості.

Концепції розвитку українського середовища розробляли Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калущькова, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманський та ін.

За останнє десятиліття виконано низку дисертаційних досліджень з проблем патріотичного виховання: С. Паршук, (Підготовка майбутніх учителів початкових класів до національного виховання учнів, 2006); О. Стьопіна (Виховання патріотизму в учнівської молоді засобами мистецтва, 2007); Т. Гавлітіна (Національно-патріотичне виховання молоді в умовах позашкільного навчального закладу, 2007); О. Боровик (Психологічні умови формування патріотичної свідомості ліцеїстів, 2008); М. Качур (Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства, 2010); Н. Волошина (Соціально-філософський вимір патріотизму в сучасному українському суспільстві, 2010); С. Оришко (Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, 2010); В. Мірошниченко (Теоретико-методологічні основи патріотичного виховання майбутніх прикордонників, 2012); М. Тимчик (Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи, 2012); О. Духовна-Кравченко (Взаємозв'язок патріотизму та національної ідеї у становленні сучасної держави, 2012); А. Максютів (Патріотична підготовка майбутніх учителів географії в процесі пошуково-туристично-краєзнавчої діяльності, 2013); О. Жаровська (Патріотичне виховання студентів в освітньому середовищі педагогічного університету, 2015); Т. Філімонова (Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, 2019) та ін.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття «патріотичне виховання дошкільників» та охарактеризувати особливості формування основ патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження питання патріотичного виховання потребує характеристики сутності поняття «патріотизм», «патріотичне виховання».

Серед багатьох вчених, які досліджували поняття «патріотизм», в українській науково-педагогічній думці немає єдиного розуміння поняття «патріотизм», хоча думки вчених значною мірою збігаються щодо окремих компонентів структури цього феномену. Слово «патріот» у перекладі з грецької означає «земляк, співвітчизник».

Автор «Українського педагогічного словника» С. Гончаренко розглядає патріотизм як «одне з найглибших суспільних почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури»; вчений підкреслює, що патріотизм є суспільно-історичним явищем, виявляється в практичних діях у формі патріотичних поглядів і переконань і спрямований на всебічний розвиток власної країни та захист її інтересів» [3].

Н. Волкова зазначає, що виховання громадянина спрямоване на «розвиток патріотизму, національної впевненості в собі, культури міжнародних відносин, планетарної свідомості, правосвідомості, політичної культури, бережливого ставлення до природи, моральності, культурної поведінки особистості», «глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, до Батьківщини, усвідомлення власного зв'язку з історією, традиціями, культурою свого народу та радість у своє майбутнє» [1].

І. Бех та К. Чорна наголошують: «Патріотизм – це любов до Батьківщини, до свого народу, турбота про його добро, сприяння розвитку освіти та утвердження України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність захищати своєї країни». Незалежність, служи їй, захищай її, розділи його долю з її долею» [2].

Проаналізувавши та узагальнивши підходи до розуміння патріотизму, Н. Волошина формулює оригінальні теоретико-методологічні засади його визначення.

По-перше, якщо мати на увазі його виникнення, патріотизм виникає і проявляється як почуття, яке все більше соціалізується і морально підноситься за допомогою духовного збагачення особистості.

По-друге, процес формування почуття патріотизму нерозривно пов'язаний з його дієвістю, яка виявляється в активній громадській діяльності, конкретних діях і вчинках суб'єкта в ім'я Батьківщини.

По-третьє, патріотизм, який за своєю природою є глибоко соціальним явищем, є не тільки найважливішою стороною суспільства, а й джерелом його існування та розвитку, виступаючи як характеристика життєздатності суспільства.

По-четверте, основним суб'єктом патріотизму є особистість, першочерговим суспільно-моральним завданням якої є усвідомлення своєї історичної, культурної, національної, духовної та іншої приналежності до Батьківщини, що визначає зміст і стратегію її життя.

По-п'яте, патріотизм нерозривно пов'язаний з духовністю. Як піднесене почуття, незамінна цінність, джерело і головний мотив суспільно значущої дії вона притаманна особистості (соціальній групі), що досягла значного духовно-морального та культурного рівня розвитку [19].

На основі сформульованих установок Н. Волошина пропонує таке визначення патріотизму.

Патріотизм – одна з найважливіших, незмінних цінностей усіх сфер життя суспільства і держави, яка виражає ставлення особистості до своєї Батьківщини і характеризує найвищий ступінь її розвитку в процесі діяльності на благо громадянства країни. Вона є особливою основою суспільно-державного ладу, ідеологічною опорою його

життєздатності, однією з головних умов ефективного функціонування всієї системи суспільно-державних інститутів [6].

Патріотизм ми розглядаємо як любов до Батьківщини – це активна громадянська позиція. Патріотизм – почуття гордості за Батьківщину, її історію та досягнення. Це бажання зробити власну країну кращою, багатшою та щасливішою. Це джерело мужності, стійкості та сили для людей. Патріотизм – це ставлення громадян до своєї Батьківщини – України, що виражається в готовності служити їй і захищати її. Це ставлення до неосяжних просторів країни, її природних багатств, її героїчного історичного минулого і суперечливих реалій сьогодення, до народів, що її населяють, до їх національної гідності, культур, традицій і співвітчизників.

Під патріотичним вихованням слід розуміти активну взаємодію дорослого і дитини в суспільній діяльності, спрямованій на розкриття і формування у дітей загальнолюдських моральних якостей, прилучення до джерел національної культури, природи рідного краю.

Патріотичне почуття багатокомпонентне, воно поєднує в собі всі сторони особистості: естетичну, моральну, трудову, розумову. Але він впливає на кожну зі сторін для досягнення єдиного результату [11].

Основними завданнями патріотичного виховання дітей дошкільного віку є:

- формування любові до Батьківщини (залучення до сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування уявлень про родину, спорідненість, походження та родовід;
- формування любові до культурної спадщини власного народу;
- формування любові та поваги до власних національних відмінностей та особливостей;
- активне формування та розвиток самооцінки як представника свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей та інших людей загалом [14].

Важливо зазначити, що дошкільний вік є надзвичайно важливим часом для становлення духовності особистості. Адже саме в цей період закладаються основи формування почуттів і духовності, сприйняття оточення та усвідомлення власного «Я». Враження від місцевої природи та її краси, мужності та героїчних подвигів українського народу сприяють вихованню у дітей поваги та любові до родини, українського народу та Батьківщини.

Тому старший дошкільний вік, безперечно, є періодом життя дитини, в якому активно закладається основа національно свідомого громадянина і патріота [17].

Національно-патріотичне виховання дітей за своєю природою є дуже складним процесом, який потребує озброєння вихователів відповідним методичним інструментарієм, усвідомлення їх необхідності та важливості такої роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Формування особистості в закладі дошкільної освіти має бути спрямоване на розвиток патріотизму – любові та поваги, перш за все, до своєї родини, навчального закладу, міста, держави. І проблема в тому, що дитина дошкільного віку зверхньо розуміє поняття «патріотизм». Тому завданням сучасного дошкільного закладу є виховання громадянина-патріота, здатного розбудувувати суверенну Україну, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального та духовного розвитку.

За таких умов заклад дошкільної освіти стає важливою ланкою у формуванні свідомих, активних і високоморальних громадян української держави, місцем емоційно-психологічної безпеки та психічного заспокоєння особистості дитини дошкільного віку,

конструктивної співпраці та взаєморозуміння. розуміння, зв'язок, у якому зароджується національна свідомість, суспільна зрілість і соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за її роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті.

Основними завданнями патріотичного виховання дітей дошкільного віку визначено: формування уявлень про духовно-моральні взаємовідносини; формування любові до Батьківщини (заняття на батьківщині, в місті, в дитячому садку або на вулиці); формування позитивних уявлень про родину, родину та родовід; формування любові до культурної спадщини власного народу; виховання любові та поваги до власних національних особливостей; почуття власної гідності як представника свого народу; толерантне ставлення до інших людей [9].

Ефективними методами і формами організації патріотичного виховання є: прогулянки вулицями рідного міста, екскурсії до історичних пам'яток і визначних місць; цікаві розповіді вчителя про історичні події та розмови з цікавими людьми; розгляд наочних матеріалів, книг, кінофрагментів про історичні події; розгляд творів образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва; читання та режисура романів; запрошувати членів сім'ї до дошкільного закладу на спільні свята та заходи, організовувати та проводити народні ігри; спільні виховні заходи з родинами (День родини, День батька тощо); організація та проведення виставок і конкурсів [12].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, патріотичне виховання дітей дошкільного віку є однією з найактуальніших проблем системи дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Дослідженню спектра ефективних засобів, методів і способів підвищення патріотичних почуттів присвячені праці багатьох сучасних вчених. Тим не менш, проблема виховання активного патріотизму у дітей дошкільного віку продовжує залишатися в центрі науково-практичних досліджень.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ефективності активних форм взаємодії педагогів із сім'єю вихованців як обов'язкової вимоги патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л.В. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, Либідь, 2006. 421 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. К.: Либідь, 2006. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. с. 894.
4. Гавриш Н. Національно – патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 5. с. 2–7.
5. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Педагогіка*. 2005. №1. с. 8–10.
6. Дошкільнятам про державні символи України: інтегровані заняття О.В.Дроб'язко. Т.: «Мандрівець», 2018. 63с.
7. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. Київ: Інститут змісту і методів навчання. 1997. 45 с.
8. Ідеї В. О. Сухомлинського і становлення нової української школи.: посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / за ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. с. 380.
9. Єпіхіна М.А., Курило Н.О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Випуск 1 (40). с. 96–99.

10. Кузьмук Л. Плакаємо патріотів. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. с.14 – 17.
11. Каплуновська О. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національнопатріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред.О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72с.
12. Логвіненко І.І. Патріотичне виховання в ДНЗ.Х.: Вид.група «Основа», 2017.461с.
13. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). с. 380–385.
14. Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) від 22.05.2021 № 615 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennuyabazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartudoshkilnoyi-osviti-pova-redakciya>.(дата звернення: 20.10.2023).
15. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах від 06.06.2022 р. № 527 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>. (дата звернення: 20.10.2023).
16. Човрій М. Я., Сухацька Л. М. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1(38). с.323–326.
17. Шкрібтійко Л.П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.
18. Формування національної самовідомості дитини. *Дошкільний навчальний заклад*. 2010. № 9 (45),с. 30–49.
- 19.Філімонова Т. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку: кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Миколаїв, 2019. 261 с.

REFERENCES

1. Artemova L.V. The textbook for university students. Kyiv, Lybid, 2006. 421 s. (in Ukrainian).
2. Beh I.D. Personality education: Ascent to spirituality. K.: Lybid, 2006. 272 s. (in Ukrainian).
3. A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 250,000 / comp. and heads ed. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun, 2005. VIII. with. 894 (in Ukrainian).
4. Havrysh N. National – patriotic education in a situation of social unrest: changing approaches. *Preschool education*. 2015. No. 5. s. 2–7(in Ukrainian).
5. Gazina I.O. Formation of primary foundations of national self-awareness in preschoolers (psychological and pedagogical features). *Pedagogy*. 2005. No. 1. with. 8–10. (in Ukrainian).
6. Preschoolers about the state symbols of Ukraine: integrated lessons by O.V. Drobyazko. T.: «Mandrivets», 2018. 63 s. (in Ukrainian).
7. Ignatenko P. R., Popluzhny V. L., Kosareva N. I., Krytska L. V. Education of a citizen: Psychological-pedagogical and ethnological aspects: Educational and methodological manual. Kyiv: Institute of Teaching Content and Methods. 1997. 45 s. (in Ukrainian).
8. The ideas of V. O. Sukhomlynskyi and the formation of the new Ukrainian school.: a guide for university students: in 2 books. Book 2. XX century / edited by O. V. Sukhomlynska. K.: Lybid, 2005. s. 380. (in Ukrainian).
9. Yepikhina M.A., Kurylo N.O. Formuvannia osnov patriotychnoho vykhovannia u doshkilnykiv zasobamy narodoznavstva. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedagogika. Sotsialna robota»*. 2017. Vypusk 1 (40). s. 96–99. (in Ukrainian).
10. Kuzmuk L. Plekaiemo patriotiv. *Doshkilne vykhovannia*. 2015. № 8. s.14 – 17. (in Ukrainian).

11. Kaplunovska O. «Ukraina - moia Batkivshchyna». Partzialna prohrama natsionalnopatriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku / za nauk. red.O. D. Reipolskoi. Ternopil: Mandrivets, 2016. 72 s. (in Ukrainian).
12. Lohvinenko I.I. Patriotychne vykhovannia v DNZ.Kh.: Vyd.hrupa «Osнова», 2017.461 s. (in Ukrainian).
13. Oleksiuk O., Zavoloka S. Formuvannia liubovi do ridnoho mista u ditei starshoho doshkilnoho viku. *Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*. 2017. № 4 (59). s. 380–385. (in Ukrainian).
14. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponentu doshkilnoi osvity (Derzhavnogo standartu doshkilnoi osvity) (nova redaktsiia) vid 22.05.2021 № 615 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyabazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartudoshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.(data zvernennia: 20.10.2023). (in Ukrainian).
15. Pro zatverdzhennia Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi ta metodychnykh rekomendatsii shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh vid 06.06.2022 r. № 527 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>. (data zvernennia: 20.10.2023). (in Ukrainian).
16. Chovrii M. Ya., Sukhatska L. M. Patriotychne vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy ukrainskoho muzychnoho folkloru. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota»*. 2016. Vyp. 1(38). s. 323–326. (in Ukrainian).
17. Shkrebtiienko L.P. Vykhovannia patriotychnykh pochuttiv u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoi literatury: dys. kand. ped. nauk: 13.00.08. Odesa, 2019. 298 s. (in Ukrainian).
18. Formuvannia natsionalnoi samovidomosti dytyny. *Doshkilnyi navchalnyi zaklad*. 2010. № 9 (45), s. 30–49. (in Ukrainian).
19. Filimonova T. V. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv do patriotychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku: kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk za spetsialnistiu: 13.00.04 teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskoho, Mykolaiv, 2019. 261 s. (in Ukrainian).